

Yolsuzluklar Üzerine Bazı Gerçekler ve Yolsuzluklarla Mücadele Yolları^(*)

Coşkun Can Aktan^(**)

Rüşvet ve yolsuzluk olaylarının giderek yaygınlaştığı ülkemizde sorunun çözümü için "tanıdan tedaviye" bir yaklaşımın benimsenmesi gerekir. Tedavi için doğru tanı (teşhis) gereklidir. Nitekim, son yıllarda siyaset bilimi içerisinde *Siyasal Patoloji* adı verilen bir yeni araştırma alanında rüşvet, yolsuzluk ve diğer türde siyasal yozlaşmaların ve kirliliklerin analizi yapılıyor, teşhislerde bulunuluyor, bunlar ampirik çalışmalarla test ediliyor ve bu şekilde çözüm önerileri ortaya konulmaya çalışılıyor. Biz de bu yazımızda yolsuzlukların önlenmesi konusunda "tanıdan tedaviye" görüş ve önerilerimizi ortaya koymaya çalışacağız:

1. Rüşvet, yolsuzluk, irtikap, adam kayırmacılık ve saire kirlilikler sadece bugünün ve ülkemizin sorunu değildir. Rüşvet ve yolsuzluklarla mücadelenin tarihi çok eskilere kadar uzanıyor.

2. Toplumsal yapı ve kurumlar değiştikçe yeni türde yozlaşmalar ortaya çıkıyor. Rüşvet, belki de en eski siyasal yozlaşmalardan birisi. Rüşvet ve yolsuzluk, ilkel toplumlarda olduğu kadar modern, hatta post-modern ola-

rak nitelendirilen toplumlarda da medeniyeti tehdit eden ciddi hastalıklardır.

3. Sosyo-ekonomik gelişmeye paralel olarak siyasal yozlaşmaların yeni türleri ortaya çıkıyor. Bugün rüşvet ve torpil dışında yeni türde yozlaşmalarla yaşıyoruz. Siyasal kayırmacılık, patronaj, rant kollama, suvasyon (gönül yapma), logrolling (oy ticareti), hizmet kayırmacılığı ve saire adlar verilen yeni türde siyasal yozlaşmalar ortaya çıkıyor ve bunlar yaygınlaşıyor.

4. Rüşvet ve yolsuzluklar ve daha genel bir ifadeyle tüm siyasal yozlaşmalar, sadece ahlaki bir problem değildir. Bu olaylar ekonomik kalkınma üzerinde de olumsuz sonuçlar doğuruyor.

5. Siyasal yozlaşmaların nedenleri bir değil, pek çoktur... En başta rüşvet ve yolsuzluk olaylarının kaynağının devlet olduğunu belirtmeliyiz. Devlet müdahalesi arttıkça ve siyasal karar alma sürecinin kapsamı genişledikçe siyasal yozlaşmalar artmaktadır. Devletin ekonomiye doğrudan ve dolaylı olarak müdahale ettiği ülkelerde yoz-

(*) "Yolsuzluk ile Savaşım Stratejileri / Uluslararası Sempozyum" (Anti - Corruption Strategies / An International Symposium) konulu, HFSA, "United States Information Service", "The British Council", "Goethe - Institut, İstanbul", "Istituto Italiano di Cultura İstanbul"; tarafından 29.9.-3.10.1997 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen ve 6 ülkeden 35 bilimcinin ve felsefecinin katıldığı sempozyumda sunulmuştur.

(**) Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi

laşmaların hem türleri, hem de boyutları genişlemektedir.

6. Devlet malı ve parası soygunun kaynağıdır. "Devletin malı ve parası, milletin malı ve parasıdır" sözü bir yutturmaca ve aldatmacadan başka bir şey değildir. İnsanlar kendi sahip olmadıkları mülkiyeti korumaya daha az çaba ve özen gösterirler. Devletin parasını harcayan politikacılar kendi paralarını harcarken gösterdikleri titizliği göstermezler. Kamu kaynaklarındaki israfın, savurganlığın, yolsuzluğun kaynağı devlet mülkiyetidir. Dolayısıyla özel mülkiyet düzeni, yani liberal ekonomik düzen rüşvet ve yolsuzluklara daha kapalıdır.

7. Yolsuzluk ile ekonomik sistem arasında yakın bir ilişki vardır. Devletçi ülkelerde daha fazla yozlaşma; devlet müdahalesinin daha az olduğu piyasa ekonomilerinde ise yozlaşmalar göreceli olarak daha azdır.

8. Yolsuzluk ile siyasal sistem arasında da yakın ilişki vardır. Daha demokratik devletler, otokratik devletlere oranla daha az rüşvet ve yolsuzluk olayları ile karşı karşıya kalırlar. Otokratik ve totaliter rejimlerde devlet yönetiminde açıklık olmaması rüşvet ve yolsuzluk olaylarının yeraltında yürütülmesini sağlar. Bizdeki gibi "spastik demokrasi"ye sahip olan ülkelerde değil, gerçekten demokrasinin temel değerlerini ve ilkelerini benimsemiş ülkelerde yolsuzluklar daha azdır. Basın özgürlüğü, yönetimde şeffaflık, bilgi edinme hakkı ve özgürlüğü, adil yargılama, etkin denetim ve saire faktörler demokratik ülkelerde yolsuzluk olaylarını sınırlar.

9. Yolsuzluk ile yoksulluk arasında da çok yakın bir ilişki var. Daha yoksul olan ülkelerde yolsuzluklar daha fazladır. Zengin ülkelerde ise yolsuzluklar nisbeten daha az düzeydedir. Zenginliğin kaynağı, piyasa ekonomisi olarak kabul edilirse, buradan hareketle yolsuzluk ile ekonomik sistem arasındaki ilişki daha iyi kurulabilir. Yani, ekonomik yönden daha özgür olan, dolayısıyla devlet müdahalesinin az olduğu ülkelerde yolsuzlukların daha az olması bir rastlantı değildir.

10. Rüşvet ve yolsuzlukları ortadan kaldırmanın en iyi ilacı demokrasiyi ve piyasa ekonomisini geliştirmektir. "Liberal demokrasi", bana göre yolsuzluğu ortadan kaldırmanın, daha doğrusu önemli ölçüde azaltmanın temel reçetesidir.

11. İyi bir sosyal düzen için oyuncuların eğitilmiş ve ahlaklı olması kadar, oyunun kuralları da önemlidir. Oyunun kuralları (sistem kalitesi) ve oyuncuların kalitesi (insan kalitesi) iyi bir oyun için gereklidir. Biri olmadan diğeri olmaz. Dolayısıyla, daha temiz bir toplum istiyorsak, sistem ve insan kalitesini artırmalıyız. Ünlü sosyolog Emile Durkheim'in kuralsızlık/ norm-suzluk olarak adlandırdığı "anomie" toplumsal hastalıkların ve kirliliklerin temel nedenidir. Kurallar, insanların davranışlarını sınırlandırır.

12. "Balık baştan kokar" sözü son derece doğru ve anlamlıdır... Dolayısıyla, dürüst lider ve yöneticiler temiz bir toplum için son derece önemlidir. Lider ve üst yönetim kötü ise organizasyon da kötü işler.

13. Devlette üst yönetimde görev alan kimselerin uzun süre aynı maka-

mı işgal etmeleri despotizmi ve yozlaşmaları artırır. Bu bakımdan "görev süresinin sınırlandırılması" çok önemlidir. Devlet makamları ve özellikle yöneticilik pozisyonları asla ve asla bir kişi tarafından uzun süre işgal edilmemelidir.

14. Temiz Toplum ve Temiz Siyaset için mutlaka bazı hukuki düzenlemeler önem taşır. Bunları sadece ana başlıkları ile saymaya çalışalım:

- Devlet yönetiminde uyulacak usul ve esasların mutlaka Devlet Ahlakı Yasası içerisinde düzenlenmesi gerekir.

- Direkt Başbakan'a bağlı bir Devlet Ahlakı Kurumu'nun oluşturulması önem taşımaktadır. Ülkemizde hiç bir fonksiyonel işlerliği olmayan ve Cumhurbaşkanı'nın istek ve arzusu dahilinde çalışan bir anayasal kurum olan Devlet Denetleme Kurulu mutlaka kaldırılmalı ve direkt parlamentoya hesap verecek bir Devlet Ahlakı Kurumu oluşturulmalıdır.

- Milletvekillerinin dokunulmazlıkları onları rüşvet ve yolsuzluk olaylarına karşı korumaktadır. Dokunulmazlıkların mutlaka kaldırılması gerekir.

- Üst düzey kamu görevlilerinin (Başbakan, Bakan vs.) gelir, mal ve mülklerinin idaresi kayyuma bırakılmalıdır.

- Mal bildiriminde bulunulması ile ilgili esaslar yeniden düzenlenmeli ve bunların rutin ve göstermelik bir iş ol-

maktan çıkarılması ve fonksiyonel işlerliğe kavuşturulması gereklidir.

- Rüşvet ve yolsuzluk suçları ile ilgili cezai müeyyideler mutlaka artırılmalıdır. Bunun için kapsamlı bir hukuk reformu gereklidir. Ülkemizde olduğu gibi adaletin "rezalet'e dönüştüğü bir ülkede adalet ve yargı hizmetlerinde ciddi yapısal ve kurumsal değişime ihtiyaç vardır.

- Teşvik, satınalma ve ihale mevzuatlarının çok iyi bir şekilde düzenlenmesi ve şeffaflık içerisinde uygulanması gereklidir.

- Özellikle idari aşamada ortaya çıkan rüşvet ve yolsuzluk olaylarının ortadan kaldırılması için bürokrasi ve kırtasiyeciliğe son verilmesi gerekir.

- Rüşvet ve yolsuzluk olaylarının en sık yaşandığı kurumlarda sıkı denetim ve kontroller yapılmalıdır.

Sonuç olarak, rüşvet, yolsuzluk ve siyasal yozlaşmalar alın yazısı değildir. Bunları yapan, yaygınlaştıran biz insanlarız. Bunu düzeltecek olan da yine bizleriz. Ciddi, samimi, dürüst ve kararlı olduktan sonra gerekli önlemleri almamız pekala mümkündür. Bireyler ve sivil toplum kuruluşları olarak eğer bu konuda daha fazla duyarlı olmayı ve mücadele etme kararlılığını gösterebilirsek rüşvet ve yolsuzluk olaylarının üstesinden gelebiliriz diye düşünüyorum.